

Milton Friedman 90 Yaşında*

David BOAZ

111

Piyasa

Yaşayan en büyük ekonomist olan Milton Friedman 31 Temmuz'da 90'nına bastı. Uzun yaşamı boyunca o, dünyanın kendi yönüne dönmesini görmenin tatminine sahip oldu.

Friedman 1912'de, uzun bir barış ve refah döneminin sonunda New York'ta dünyaya geldi. Yaşamının ilk yarısı barış ve özgürlükler açısından bir dizi felakete şahit oldu -Birinci Dünya Savaşı, Rusya'daki Bolşevik Darbesi, faşizm ve nasyonal sosyalizmin yükselişi, İkinci Dünya Savaşı, dünyanın yarısının komünizmin egemenliği altına girmesi. Allah'tan Friedman'ın ebeveyni Doğu Avrupa'yı terkederek oradaki felaketlerden korundu.

Fakat özgürlük onların sonradan edindikleri yurtlarında da tehdit altındaydı. Federal gelir vergisi 1913 yılında başladı. Birinci Dünya Savaşı daha önce görülmemiş ölçüde bir hükümet planlamasını beraberinde getirdi. Daha sonra Yasaklama, Yeni Hamle (New Deal), Keynesyen Ekonomi ve federal hükümetin el attığı her sorunu çözebileceği yönündeki yaygın kanaat ortaya çıktı. Sonra da, İkinci Dünya Savaşı'nı takiben, Birleşik Devletler'de hemen hemen hiç sorgulanmamış olan büyük hükümet mentalitesi döneminde, Milton Friedman yazmaya başladı. Başlangıçta teknik ekonomik konularda yazarak ABD para politikasında daha sonra ortaya çıkacak olan bir kaymanın zeminini oluşturdu. Ardından 1962'de, John F. Kennedy'nin Yeni Sınır'ına atfedilen coşkunun ortasında, "*Kapitalizm ve Özgürlük*" adlı, dönemin genç neslini etkileyen kitabını yayımladı. Orada rekabetin avantajlarını eğitime getirmek için okul çekleri, gelir vergisi yükünü azaltmak için düz oranlı vergi ve uluslararası finansı geliştirmek için dalgalanan döviz kurları gibi fikirler önerdi.

Bundan sonra bu parlak akademik ekonomist önemli bir şahsiyet – muhtemelen

---

David Boaz Cato Enstitüsü'nde idari başkan yardımcısı ve *Toward Liberty: The Idea That Is Changing The World*' adlı eserin editörüdür.

ABD'nin sonraki 40 yılında bireysel özgürlüğün en önemli savunucusu – oldu. Newsweek'de köşe yazıları yazdı, dünya çapında ders verdi, televizyona çıktı ve her zaman özgür piyasaların ve özgür toplumların yararlarını ortaya koydu. O Cumhuriyetçi başkanlara ve adaylara danışman olarak görev aldı ama kendisinin Thomas Jefferson ve John Stuart Mill gibi bir liberal; ya da modern ifadesiyle bir liberteryen olduğunu vurgulayarak “muhafazakâr” etiketini kabul etmedi.

Onun tavsiyeleri tüm dünyada da arandı. Yıllarca istismarcı eleştirilere maruz kalmasına yol açan 1970'lerde Şili'nin askerî hükümetine ve kimsenin rahatsız olmamış görüldüğü komünist Çin hükümetine danışmanlık hizmeti verdi. İyi ki bu iki hükümette onu dinledi ve her ikisi de “ekonomik mucize” yarattı. Şili şimdilerde Latin Amerika'nın en başarılı ekonomisine sahiptir ve Çin'in “kapitalist yol” çizgisindeki ilerlemesi ülkenin refah seviyesini, Mao Zedung'un öldüğü ve Friedman'ın Nobel Ödülü'nü aldığı 1976 yılında kimsenin hayal edemediği kadar yükseltmiştir.

1980'de Friedman, Seçmede Serbest (*Free to Choose*) adlı kitabıyla ve aynı adı taşıyan bir PBS televizyon programıyla takipçilerinin sayısını artırdı. Milyonlarca insan *Free to Choose* programını izledi ve piyasaların nasıl işlediğini anlar hale geldi. Bir izleyici, Arnold Schwarzenegger adında genç bir aktör, 1994 yılında şöyle dedi: “Şunu gördüm ki Avusturya'da insanlar ne zaman emekli olacakları konusunda endişelidirler. Amerika'da ise potansiyellerini gerçekleştirememeye endişesi taşımaktadırlar. Friedman'ın kitapları bana, dinamik bir kapitalist sistemin insanların rüyalarını gerçekleştirmelerine nasıl izin verdiğini izah etmiştir.”

Bu şov programı Margaret Thatcher Büyük Britanya'nın başbakanı olduktan hemen sonra ve Ronald Reagan başkan seçilmeden hemen önce başlamıştı. Thatcher ve Reagan Milton Friedman'ın yaratılmasında yardımcı olduğu bir devrimi temsil ediyordu: merkezi planlama ve refah devleti anlayışlarından uzaklaşarak; girişimciliğe, serbest piyasaya ve sınırlı devlete olan güveni yeniden canlandırıldığı bir ortam. Yirminci yüzyıla egemen olan kolektivist fikirlerin yerini daha liberteryen bir ruh alıyordu.

Bu yalnızca İngiltere ve Birleşik Devletlerle sınırlı kalmadı. Şili'de serbest piyasanın başarısı diğer Latin Amerika ülkelerini uzun müdahalecilik geleneklerinden sıyrılarak piyasaları deneme amaçlı olarak benimsemeleri yönünde güdüledi. Reagan'ın seçilmesinden yaklaşık on yıl sonra, Sovyet İmparatorluğu çöktü ve doğu ve orta Avrupa'da pek çok lider Friedman okur oldu. Estonya hızla Sovyet sonrası başarı hikâyelerinden biri oldu. Bu ülkenin genç başbakanı Mart Laar Washington'u ziyaret ettiğinde, ona piyasa bazlı reformlara ait fikri nereden edindiği soruldu. Laar şöyle cevap verdi: “Biz Milton Friedman'ı ve F. A. Hayek'i okuyoruz.” Başka bir başarılı reformist olan Çek başbakanı Vaclav Klaus, “Hayekçi kadroya sahip bir Friedmancı” olarak niteleniyordu. Friedman tamamen gönüllülüğe dayanan ordunun entellektüel babasıydı – özellikle genç bir kongre üyesi olan Donald Rumsfeld'i askere almayı sona erdirmeye yönündeki başarılı çabanın lideri olmaya ikna etti – ve aynı zamanda, bireysel hakları ihlâl eden ve suç

ve bozulmayı artıran uyuşturucu karşıtı savaşın sesini yükselten muhaliflerden biri oldu.

Friedman'ın okul seçimi hakkındaki uzun süreli mücadelesi çok yakın bir dönemde, Haziran ayında, bir okul bileti programının anayasaya uygunluğunu ilan eden Yüksek Mahkeme'den de destek buldu. "Benim kamu savunmasındaki en merkezî tamam insan özgürlüğünün teşviki olagelmıştır" diyen bir adam için ne büyük bir 90'ıncı doğum günü hediyesi!

31 Temmuz 2002

Çeviren: İbrahim AYDEMİR

* <http://www.cato.org/special/friedman/fridman-boaz.html>